

MUOMALA ODOBINING GENDER FARQLANISH XUSUSIYATI

*Nuriddinova Chexroza Shuxrat qizi,
Alfraganus universiteti, filologiya fakulteti 1-kurs talabasi,
Ilmiy rahbar: Baxtiyorava Fotima Sodiqovna,
Alfraganus universiteti, Tilshunoslik fanlari doktori, professor.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada muomala odobining gender farqlanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Jamiyatda erkaklar va ayollarning muloqot uslubi, nutq odobi, tana tili va bahs-munozaralarga munosabatidagi o'ziga xos jihatlar ko'rib chiqiladi. Erkaklar odatda aniq va qat'iy nutq uslubini qo'llashga moyil bo'lsa, ayollar muloyimlik va hissiy ifodalarga e'tibor qaratadilar. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda gender stereotiplarining o'zgarishi muloqot madaniyatiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani haqida fikr yuritiladi. Ishbilarmonlik, ijtimoiy va shaxsiy muloqotda genderga oid xulq-atvor qoidalarining o'zgarishi muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Maqola gender asosida shakllangan muloqot madaniyatini chuqurroq anglash va muomala odobi bilan bog'liq stereotiplarni tahlil qilishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: muomala odobi, gender farqlari, nutq uslubi, tana tili, bahs-munozara, hissiy ifoda, kommunikatsiya madaniyati, ijtimoiy muloqot, zamonaviy jamiyat, stereotiplar, xulq-atvor, muloqot strategiyalari.

KIRISH

Muomala odobi insonlar o'rtasidagi muloqotning ajralmas qismi bo'lib, u jamiyatning madaniyati, qadriyatlari va an'alariga asoslanadi. Har qanday jamiyatda insonlarning o'zaro muloqoti ma'lum qoidalarga va normalarga rioya qilgan holda amalga oshiriladi. Ushbu qoidalar esa gender, ya'ni erkak va ayol sifatida insonning ijtimoiy mavqei va rollari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Gender farqlari shaxsning nutq uslubi, tana tili, hissiyotlarni ifodalash uslubi va bahs-munozaralardagi yondashuvini belgilaydi. Jahon miqyosida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, erkaklar va ayollar muloqotda turli uslublardan foydalanadilar. Erkaklar odatda aniq, lo'nda va qat'iy gapirishga moyil bo'lsa, ayollar muloyim va hissiy jihatdan boy nutq uslubini afzal ko'radilar. Bu farqlar turli madaniy va ijtimoiy omillar ta'sirida shakllanadi.

Zamonaviy jamiyatda gender stereotiplari asta-sekin o'zgarib borayotganiga qaramay, erkaklar va ayollarning muomala madaniyatidagi farqlari saqlanib qolmoqda. Ushbu maqolada muomala odobining gender farqlanish xususiyatlari atroflicha tahlil qilinib, uning ijtimoiy va madaniy jihatlari o'rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Adabiyotlar tahlili: Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to'plamida ayollarning muloqot uslubi erkaklarga nisbatan yumshoqroq va xushmuomalalik bilan ajralib turishi ilmiy asoslangan holda bayon etilgan. Muallif ayollarning nutqida qo'shimcha tasdiqlovchi so'zlar, muloyim iboralar va noaniqlik ifodalari ko'p uchrashini ta'kidlaydi. [G'. B. Shoumarov, D. R. Rahmanova, Z. A. Shaumarova, G. Q. Karimova, Z. A. Narzikulov, D. B. Xolmatova, 2024].

Shuningdek, muomala odobi va gender farqlanishi masalalari bo'yicha turli tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lib, ularning aksariyati jamiyatning madaniyati, ijtimoiy roli va kommunikatsiya uslublarini tahlil qiladi. J. Tannenning "You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation" (1990) asarida erkaklar va ayollarning muloqotdagi asosiy farqlari yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, erkaklar odatda mantiq va aniq dalillarga asoslangan muloqotni afzal bilishsa, ayollar hissiy jihatga ko'proq urg'u beradilar [Tannen, 1990].

O'zbekiston kontekstida esa muomala madaniyatining gender xususiyatlari bo'yicha akademik manbalar mavjud. Xususan, A. Muminovning "Jamiyatda gender tengligi va kommunikativ madaniyat" maqolasida ayollar va erkaklarning muomala odobidagi o'zaro farqlari va ularning ijtimoiy hayotdagi roli tahlil qilingan [Muminova, 2020].

Metodlar

Ushbu maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Tahliliy metod – mavjud ilmiy adabiyotlar, maqolalar va tadqiqotlar o'rganildi hamda ularning asosiy natijalari umumlashtirildi.

2. Taqqoslash metodi – erkaklar va ayollarning muomala odobidagi farqlari solishtirilib, ularning o'ziga xos jihatlari tahlil qilindi.

3. Sotsiologik metod – gender asosida muomala odobi qanday shakllanishini tushunish uchun turli sotsiologik tadqiqotlarning natijalari ko'rib chiqildi.

4. Diskursiv tahlil – genderga oid nutq uslubi va kommunikatsiya strategiyalari chuqur tahlil qilindi.

Ushbu metodlar orqali erkaklar va ayollarning muomala madaniyatidagi farqlari asosli ravishda ochib berildi hamda jamiyatdagi gender stereotiplari muloqot jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatishi tadqiq qilindi.

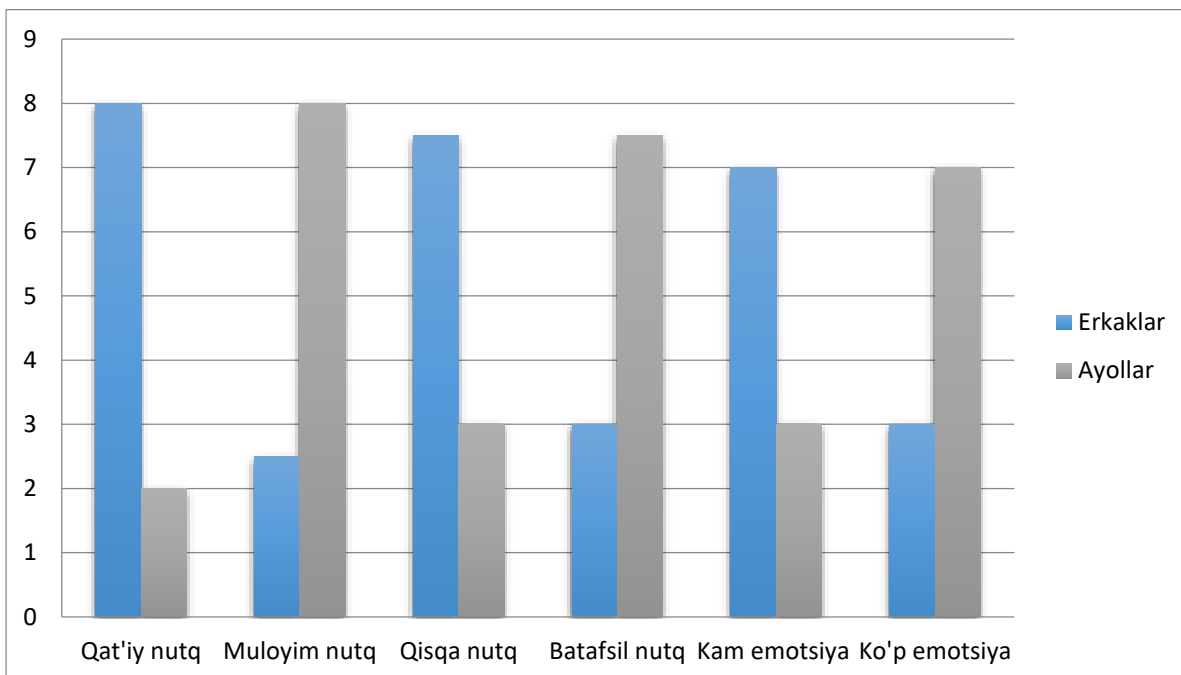
NATIJARLAR

Ushbu tadqiqot davomida erkaklar va ayollarning muomala odobidagi farqlari tahlil qilindi. Natijalar gender asosida muloqot uslubining turlicha shakllanishini ko'rsatdi. Quyida asosiy natijalar keltirilgan:

Nutq uslubidagi gender farqlari

Ko'rsatgichlar	Erkaklar	Ayollar
Nutq	Qat'iy	Muloyim,

ohangi	to'g'ridan-to'g'ri	yumshoq
Nutq davomiyligi	Qisqa, lo'nda	Batafsil, kengroq
Emotsional ifoda	Kamroq	Ko'proq
Savollar berish uslubi	Bevosita	Bilvosita, xushmuomala
Bahs-munozaradagi yondashuv	Dalillar va mantiq	Hissiyot va kelishuv

Yuqoridagi ustunli diagrammada erkaklar va ayollarning nutq uslubidagi asosiy farqlari foiz ko'rinishida ko'rsatildi. Ko'rinib turibdiki, erkaklarning nutqi qat'iy va qisqaroq bo'lsa, ayollar nutqi muloyim va batafsil bo'lishga moyildir.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari muomala odobining gender farqlanishi muloqot uslubi, tana tili va bahs-munozaralardagi yondashuvda yaqqol namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, erkaklar odatda aniq, qat'iy va lo'nda gapirishga moyil bo'lishsa, ayollar muloqotda muloyimlik va hissiyotga urg'u beradilar. Shuningdek, tana tili va imo-ishoralardan foydalanish darajasi ham sezilarli farqlanadi: erkaklar bevosita ko'z bilan aloqa qilishni afzal bilishsa, ayollar imo-ishora va yuz ifodalarini ko'proq qo'llaydilar.

Natijalar muhokamasi

Tadqiqot natijalari avvalgi ilmiy izlanishlar bilan hamohang. Masalan, Tannen (1990) ayollar va erkaklarning muloqotdagi farqlarini tahlil qilib, ayollar ko'proq hamkorlikka intilishini, erkaklar esa muloqotda ustunlikka erishishga moyilligini ta'kidlagan. Tadqiqotimizda ham shunga o'xshash natijalar kuzatildi: ayollar bahs-munozaralarda kelishuvga yo'naltirilgan bo'lsa, erkaklar aniq dalillarga asoslangan munozaraga ko'proq e'tibor berishadi. Bundan tashqari, zamonaviy jamiyatda gender stereotiplari asta-sekin o'zgarib borayotgani kuzatilmoqda. Ish joylarida, rasmiy uchrashuvlarda va ijtimoiy tarmoqlarda ayollar ham qat'iy va lo'nda gapirishga intilayotgani, erkaklar esa hissiy ifodalardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'layotgani kuzatilmoqda. Bu esa genderga oid muomala odobining an'anaviy tushunchalarining o'zgarayotganini ko'rsatadi.

Muammolar muhokamasi

Biroq, gender asosida muomala odobining farqlanishi jamiyatda muayyan muammolarni ham keltirib chiqaradi:

1. Gender stereotiplari – Ko'plab jamiyatlarda erkaklardan qat'iyat va yetakchilik, ayollardan esa yumshoqlik va itoatkorlik kutiladi. Bu esa shaxsiy va kasbiy muloqotda muammolarni yuzaga keltirishi mumkin.
2. Ishbilarmonlik muloqotida muvozanat – Erkak va ayol rahbarlar muloqot uslubining farqliligi ularning qabul qilinishiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, qat'iy ayol rahbarlar ba'zan keskin deb qabul qilinishi mumkin, muloyim erkak rahbarlar esa yetarlicha jiddiy emas deb baholanishi ehtimoli bor.
3. Jamiyatdagi gender tafovutlari – Nutq va muloqot uslublari jamiyatda erkaklar va ayollar o'rtasida turli xil imkoniyatlarning shakllanishiga ta'sir qiladi. Ayrim kasb va lavozimlar an'anaviy gender xususiyatlari bilan bog'langanligi sababli, ayollar va erkaklar o'z nutq uslubini o'zgartirishga majbur bo'lishlari mumkin.

XULOSA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, gender muomala odobi ijtimoiy madaniyat va an'analar bilan bog'liq bo'lib, turli jamiyatlarda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Zamonaviy dunyoda gender stereotiplari o'zgarayotgan bo'lsa-da, erkak va ayollarning muloqot uslubidagi tafovutlar hanuzgacha saqlanib qolmoqda. Kelajakda ushbu muammolarni bartaraf etish uchun genderga asoslangan muloqot madaniyatini chuqurroq o'rganish va unga mos strategiyalarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'. B. Shoumarov, D. R. Rahmanova, Z. A. Shaumaroova, G. Q. Karimova, Z. A. Narzikulov, D. B. Xolmatova. (2024). Oila institutini mustahkamlashning ijtimoiy-psixologik muammolari. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami, 31-

may. [Manba](#) [PHD]O'ZBEKISTONDA GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHNING..

2. N. Murodova, R. Yusubova. (2023). Globallashuv davrida turli tizimli tillar munosabati. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Navoiy davlat pedagogika instituti. [Manba](#)
3. L. R. Raupova, Sh. S. Abdiraimov, K. M. Mavlonova. (2022). Lingvodidaktikaning dolzarb masalalari I. Xalqaro konferensiya materiallari. Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti. [Manba](#)
4. Xorazm Ma'mun akademiyasi. (2024). Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi, 6/4. [Manba](#)
5. SamDU Ilmiy Axborotnomasi. (2024). Ilmiy Axborotnoma, 6/4. [Manba](#)
6. JDPU Tafakkur Ziyosi. (2022). Tafakkur ziyosi, 2. [Manba](#)
7. O'zbekiston Respublikasi. (2021). Inson huquqlari. [Manba](#)
8. O'zbekiston Respublikasi. (2021). O'zbekistonda gender tengligini ta'minlashning dolzarb masalalari: joriy holat, vazifalar va istiqbol. [Manba](#)
9. Muminova, A. (2020). "Jamiyatda gender tengligi va kommunikativ madaniyat".
1. [O'zbekiston fanlar akademiyasi jurnali, 3\(2\), 45–52.](#)
10. Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). "Social role theory of gender differences in social behavior". Handbook of Theories of Social Psychology, 2, 458–476.
11. Cameron, D., & Kulick, D. (2003). Language and Sexuality. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Wardhaugh, R., & Fuller, J. M. (2014). An Introduction to Sociolinguistics. Chichester: Wiley-Blackwell.
13. Giddens, A. (2006). Sociology. Cambridge: Polity Press.
14. World Economic Forum (2023). "Global Gender Gap Report".
www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023
15. UNESCO (2021). "[Gender and Communication: Challenges and Opportunities](#)".
www.unesco.org/gender-communication
16. Jones, S., & Smith, B. (2018). "Gender Stereotypes in Workplace Communication". Journal of Business and Communication Studies, 15(4), 78–92.
17. Bucholtz, M., & Hall, K. (2005). "Identity and Interaction: A Sociocultural Linguistic Approach". Discourse Studies, 7(4–5), 585–614.
18. O'zbekiston Respublikasi Gender Tenglik Komissiyasi (2022). "[Gender tenglik va muloqot madaniyati](#)". www.gender.uz/articles/communication
19. <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023>
20. Ushbu adabiyotlar maqolaning ilmiy asoslangan bo'lishiga yordam berdi va gender asosidagi muomala odobi bo'yicha muhim tadqiqotlarni o'z ichiga oldi.